

Lärarnas historia

Lärarytbyggning – en professionsutbildning stadd i ständig förändring

av: Johanna Ringarp

Inledning

Allt sedan 2000-talets början har olika utbildningspolitiska strategier för att öka den svenska skolans kunskapsnivå varit en bärande del av de reformer som har gjorts både när det gäller lärarytbyggningen och skolan. Fokuset på att öka elevernas kunskapsnivå har, inte minst genom hänvisningar till internationella kunskapsmätningar, inneburit att den svenska skolan som tidigare sågs som en föregångare, har kommit att hämta argument från utlandet. Skiftet i synen på den svenska skolan har även påverkat lärarytbyggningen och lärarytbyggningen. Återkommande har den svenska lärarytbyggningen diskuterats och flera reformer har genomförts. I stort sett har, sedan grundskolan infördes 1962, valet av en ny regering betytt att lärarytbyggningen har reformerats. Frågan är varför det har blivit så? Ett skäl kan vara att utbildningen är ett område som engagerar både politiker och allmänheten. Alla har själva gått i skolan, flertalet har barn eller barnbarn som går i skolan eller som är på väg in i den. Det gör att det finns ett stort allmänintresse för utbildningspolitiska frågor. Ett annat att det finns inneboende både problem och dilemman i lärarytbyggningen. Jack Schneider (2018) har utifrån en nordamerikansk kontext beskrivit det som att problemen oftast med tiden går att lösa, medan dilemman är ständigt återkommande och därför hamnar i fokus när samhället genom skolan vill lösa olika typer av svårigheter.

I det följande kommer en redogörelse för de förändringar som har skett i när det gäller lärarytbyggningen i Sverige sedan 2000-talets början och fram tills idag. Det är en berättelse som både tangerar tiden före dess men som också vänder blicken både mot förändringar på hemmaplan och i vår omvärld. Tydligt är att oavsett vilken lärarytbyggning vi talar om så behöver man ha klart för sig att utbildning till såväl lärare och förskollärare, som till rektorer är del av en statlig styrning. Det handlar om att staten genom att bedriva utbildningen vill se till att det finns företrädare i utbildningssystemet som garanterar likvärdigheten och att de av

staten uppsatta målen uppfylls. Till detta kommer andra aktörer, som exempel fackförbunden som är där för att garantera sina medlemmars intressen. Ytterligare en aspekt gällande styrning av utbildningen är den globala arenan, inte minst EU och OECD och med dem de olika rankingar vid internationella kunskapsmätningarna, som direkt eller indirekt påverkar den nationella styrningen. Av det ovannämnda resonemanget blir det således naturligt att vid en redogörelse av lärarutbildningens utveckling också ta upp dels statens – det vill säga riksdagen och regeringens – syn på utbildning och deras mål med skolan, dels lärarfackförbundens syn på såväl deras medlemmar som utbildningen i stort.

Lärarförbunden går samman

År 2000 hade det gått 23 år sedan all lärarutbildning i Sverige kom att integreras med övriga högskoleutbildningar. Det var genom högskolereformen 1977 (H77) som de tidigare lärarseminarierna hade kommit att inkluderas i högskolesektorns övriga utbildningsutbud. Men trots det långa tidsspännat fanns det fortsatt länge olika typer av lärare med skilda utbildningsbakgrunder i den svenska skolan under flera decennier framöver. Inte minst förblev på många ställen trots H77 lärarutbildningen tämligen separerade från universiteten, exempelvis var lärarutbildningen i Stockholm förlagd till Lärarhögskolan och i Uppsala fanns Lärarseminariet kvar som en egen avdelning inom universitetet.

De olika lärargruppernas utbildningsbakgrund innebar också att lärarna länge var sammanslutna i olika lärarförbund. Historiskt sett, har de svenska lärarnas representerats av olika fackförbund, där kvinnliga lärarinnor länge hade ett eget fack, och där folkskole- och läroverkslärarna varit skilda från varandra. Denna uppdelning bestod trots skapandet av en den gemensamma grundskolan. 1991 gick Svenska Facklärarförbundet och Sveriges Lärarförbund ihop i det gemensamma förbundet Lärarförbundet. Medan de tidigare läroverkslärarna kom att bli kvar i Lärarnas Riksförbund. Medlemsbasen skilde sig alltså åt mellan de två förbunden som fanns fram till 2023. Lärarförbundets medlemmar bestod av lärare, skolledare och studie- och yrkesvägledare som arbetade inom hela det svenska utbildningssystemet. Historiskt handlade det om den grupp som tidigare hade arbetat inom folkskolan, eller med de yrkesinriktade- eller konstnärliga ämnena. Lärarförbundet ingick i Tjänstemännens Centralorganisationen, TCO. Det andra kvarvarande förbundet – Lärarnas Riksförbund – hade en annan profil genom att de enbart riktade sig till behöriga lärare samt studie- och yrkesvägledare som arbetade i ungdomsskolan äldre årskurser, vuxenutbildningen och på universiteten. Till skillnad från Lärarförbundet fick inte några skolledare vara med i Lärarnas Riksförbund, utan skolledare som tillhörde Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) hade ett eget förbund – Skolledarförbundet.

Genom den gemensamma lärarexamen för alla lärarkategorier som infördes 2001 och beslutet om en obligatorisk lärarlegitimation för examinerade lärare 2011, samt den ökade akademiseringen försvann med tiden de största skillnaderna mellan lärargrupperna. Detta

sammantaget gjorde att frågan om att ena alla lärare inom ett och samma fackförbund åter kom upp till diskussion. Att både kunna ta tillvara på medlemmarnas fackliga och professionella intressen var några av de argumenten som fördes fram som något positivt med en sammanslagning. När förbunden Sveriges Lärare och Sveriges Skolledare bildades 2023 förverkligades till slut den tanken. Förutom att de två olika professionerna – lärarkåren och skolledarna – nu fanns i var sitt förbund, var tanken också att fackförbunden gemensamt skulle verka för att skolprofessionerna blev en aktiv röst i den utbildningspolitiska debatten.

Förskollärare och förskoleklassen

För förskolelärare har också frågan om utbildning och professionsstrategier varit frågor som har varit uppe till diskussion under 2000-talet. 2003 definierade förskollärarnas förbund Lärarförbundet tillsammans med barnskötarnas förbund Svenska Kommunalarbetsförbundet förskolepersonalens olika roller. Förskolläraren skulle vara den som ansvarade för undervisningen i förskolan, medan barnskötarna skulle verka för att förskolans övergripande mål uppfylldes. Genom den nya lärarutbildningen 2001 kopplades också förskollärarnas utbildningsnivå närmare de övriga lärarutbildningarna. Förskollärarytbildningen blev liksom övriga utbildningar forskningsförberedande, därtill beslutades det att förskollärare hade rätt att arbeta som lärare i förskoleklassen, detta för att bygga broar mellan barnomsorgen och den obligatoriska skolan. Förskoleklasserna infördes 1998 och blev obligatoriskt 2018. Motivet med reformen 2018 var ett ökat fokus på ”ett tidigt lärande, samt bättre och mer likvärdiga förutsättningar för eleverna att utvecklas så långt som möjligt och nå målen för skolan” (SOU 2021:33, s. 264). När förskoleklassen blev obligatorisk försköts också skolpliktsåldern från 7 år till 6 år. I januari 2025 lade den sittande regeringen ett förslag om att göra förskoleklassen till årskurs ett och därmed göra grundskolan tioårig från och med hösten 2028 (prop. 2024/25:143). I skrivande stund har inget beslut ifrågasatts, men om reformen genomförs kommer det innebära att de förskollärare som nu är behöriga att undervisa i förskoleklassen behöver fortbilda sig för att kunna undervisa i den kommande nya årskurs 1. Redan idag anordnar Skolverket utbildning för förskollärare i förskoleklasser som vill stärka sin kompetens inom läs- och skrivinlärning och matematikinlärning inför den kommande reformen. Troligtvis kommer en sådan reform också innebära en ny lärarutbildning.

Lärarutbildningar

Lärarutbildningarna är en av många professionsutbildningar på akademisk nivå. I den nuvarande gällande förordningen för utbildning av lärare och förskollärare (SFS 2021:1335) beskrivs hur utbildning till lärare och förskollärare ska utformas, och vilka de grundläggande kraven på utbildningen som statsmakterna har. Utbildningen skiljer sig åt något beroende på vilka årskurser som lärarutbildningen ska leda fram till.

Idag finns det flera olika lärarutbildningar i Sverige och utbildningslängden varierar beroende på vilken skolform som utbildningen ska leda till. Hur dessa har kommit till och vad utbildningen ska omfatta för kurser har återkommande diskuterat. När det gäller innehållet i utbildningen har diskussionen bland annat handlat om omfattningen av ämneskunskaper respektive ämnesdidaktiska kunskaper, samt vad för gemensamma kunskaper som lärare, oavsett specialisering eller årskurser man sedan ska undervisa på ska bestå av.

Den första lärarutbildningen som här kommer behandlas presenterades i propositionen *En förnyad lärarutbildning* (prop. 1999/2000:135). Från att det tidigare var en stark differentiering av vilken utbildning lärare läste, beroende på vilka årskurs eller ämnen man senare skulle undervisa i, kom 2001 års lärarutbildning att innebära en starkare harmonisering av utbildningen. Det gemensamma kursinnehållet skrevs fram som viktigt och benämndes allmänt utbildningsområde (AUO). Detta område skulle alla lärarstuderande läsa och sedan skulle det finnas specifika inriktningar och fördjupningskurser för lärare beroende på intresse och senare yrkesliv. Tanken var också att lärarutbildningen ge studenterna forskarbehörighet.

Nio år senare var det dags för en ny lärarutbildning. Reformen ingick i det utbildningspaket som den borgerliga alliansen gick till val på 2006 och sågs som en av de viktigaste åtgärderna för att höja kvaliteten i den svenska skolan. I direktiven till utredaren anges som viktigaste skäl för reformen att andelen elever som inte har behörighet för gymnasiestudier ökar och att 25 procent av eleverna saknar godkänt betyg i alla ämnen. Man hänvisar också till att en utvärdering av 2001 års lärarutbildning som genomfördes 2005 hade visat på allvarliga kvalitetsbrister. Intressant nog genomfördes denna utvärdering så tidigt att knappt några lärare från denna utbildning hunnit komma ut i yrkeslivet varför de svårligen kan ha bidragit till den negativa utvecklingen ute i skolorna.

I propositionen *Bäst i klassen* (prop. 2009/10:89) föreslogs det att den samlade lärarexamen som hade gällt sedan 2001 skulle ersättas av fyra nya yrkesexamina som lärare: förskollärarexamen, grundlärarexamen, ämneslärarexamen och yrkeslärarexamen. När det gäller grundlärarexamen skulle den kunna tas ut med inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3, inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 4–6 och inriktning mot arbete i fritidshem. I utredningen *En hållbar lärarutbildning* som föregick propositionen, argumenterades för att den gemensamma lärarutbildningen från 2001 hade fått kritik för "...bristande vetenskaplig grund, alltför stor valfrihet för de studerande och för att viktiga kunskapsområden saknas" (SOU 2008:109, s. 13). Ytterligare ett argument var att skolan behövde fler utbildade lärare som hade "gedigna ämneskunskaper" och som var "pedagogiskt skickliga" för att eleverna skulle nå upp till kunskapsmålen. Av det skälet behövdes en förändring göras, dock såg man fortsatt positivt på att utbildningen skulle vara forskningsberedande. I samband med reformen ersattes också den tidigare gemensamma

momenten AUO av en utbildningsvetenskaplig kärna (UVK). UVK-kurserna på totalt 60 högskolepoäng skulle ge de blivande lärarna och förskollärarna centrala och generella kunskaper inom sju områden:

- 1) bedömning och betygsättning
- 2) läroplansteori och didaktik
- 3) skolväsendets historia, organisation och villkor, samt demokratins grunder
- 4) sociala relationer, konflikthantering och ledarskap
- 5) utveckling, lärande och specialpedagogik
- 6) utvärdering och utvecklingsarbete
- 7) vetenskapsteori och forskningsmetodik.

2021 förtydligades vissa, och förskjutes fokuset i andra, kunskapsområden inom den utbildningsvetenskapliga kärnan. Den största förändringen var att det skrevs fram att kunskapsområdet ”utveckling, lärande och specialpedagogik”, skulle ”ha ett tvärvetenskapligt perspektiv där kognitionsvetenskap” skulle ingå (U2021/00301, s. 13). I promemorian från Utbildningsdepartementet argumenterade man för att studier om människans utveckling och lärande med bas i kognitionsvetenskap var centralt för lärarrollen och därför skulle vara ett grundläggande krav för lärare oavsett vilken årskurs man undervisade i.

I december 2024 presenterades förslaget till en ny lärarutbildning. Utredningen *Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad lärarutbildning* (SOU 2024:81) hade haft som uppdrag att lämna förslag på hur antagningskraven till utbildningen kunde höjas för att därigenom öka lärarprofessionens status och attraktivitet. Därtill skulle utredningen ge förslag på hur ämneslärarutbildningen skulle kunna stärkas, samt utbildningsinnehållet skulle kunna förändras så att en större del av utbildningens innehåll fokuserades på ämneskunskap, kognitionsvetenskap och praktisk metodik. I förslaget föreslogs att UVK-kurserna skulle minska från dagens 60 högskolepoäng till 45 högskolepoäng, samt att kunskapsinnehållet i de UVK-kurser som blir kvar tydligare kopplar samman teori och praktik, för att därigenom ”göra de blivande lärarna bättre rustade för sin kommande yrkesverksamhet” (SOU 2024:81, s. 293). De delar av den utbildningsvetenskapliga kärnan som utredningen anser ska finnas inom utbildningen är:

- 1) skolväsendets organisation och styrdokument innefattande läroplaner, kursplaner och ämnesplaner samt värdegrunden i skolan och förskolan,
- 2) elevernas lärande, kognitiv utveckling och inläring, samt specialpedagogik,
- 3) evidensbaserade undervisningsmetoder och sambandet mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet,
- 4) planering, genomförande, utvärdering och utveckling av undervisning,

- 5) sociala relationer, konflikthantering och ledarskap i rollen som lärare eller förskollärare, samt
- 6) uppföljning, analys och bedömning av lärande och utveckling i arbetet som lärare eller förskollärare, samt betygssättning. (SOU 2024:81, s. 299).

En del känns igen från de tidigare kurserna, men det är tydligt att fokuset har skiftat från det som skulle kunna sägas höra till de forskningsförberedande momenten till mer praktisk kunskap inför den kommande yrkesrollen. I skrivande stund är det dock inte klart vad av förslagen som kommer att implementeras och när förändringen kommer att ske.

Förslagen ligger dock i linje med de förändringar om ett minskat kunskapsinnehåll inom den utbildningsvetenskapliga kärnan, som sedan 2022 drivs på försök inom delar av den kompletterande pedagogiska utbildningen (KPU).

Alternativa utbildningsvägar till läraryrket

Akronymerna inom utbildningspolitiken både historiskt och i nutid är värt ett eget kapitel. Här ska endast några av de nu rådande som har bäring på utbildningen för lärare tas upp. KPU och VAL är två exempel på alternativa vägar in till läraryrket. KPU står för kompletterande pedagogisk utbildning och infördes genom 2011 års lärarutbildningsreform och är en utveckling av den ettåriga praktiskt pedagogiska utbildningen som fanns tidigare. KPU är sedan uppdelad i olika inriktningar: *KPU 90*, *KPU 75* och *KPU 60*, där siffran står för hur många högskolepoäng som kursen innehåller. Det gemensamma för dessa är att de vänder sig till de som tidigare har ämnesstudier som vill komplettera med en pedagogisk utbildning för att kunna få en lärarexamen. Det handlar alltså om studenter som redan har en vana av akademiska studier och som senare har kommit fram till att de vill bli lärare. En förhoppning med KPU har bland annat varit att minska lärarbristen när det gäller ämneslärare i matematik, teknik och naturvetenskapliga ämnen, men även andra ämneskombinationer finns bland de som läser denna utbildningsform. I dagsläget finns det förutom tidigare nämnda KPU-kurserna även en som heter *KPU forsk*. Den senare vänder sig till personer som har en forskarexamen. Genom denna satsning har man också sökt förena behovet av fler läser till lärare inom matematik och naturvetenskap med en önskan om att införa karriärtjänster som exempelvis lektorstjänster inom den svenska skolan.

För personer med en avslutad utländsk lärarutbildning finns det också en särskild kompletterande lärarutbildning att läsa för att få behörighet att arbeta i Sverige, utlandsutbildade lärares vidareutbildning (ULV). Den tidigare nämnda beslutet om en lärarlegitimation från 2011 förde också med sig ett behov med en annan typ av utbildning för redan yrkesverksamma lärare som inte var behöriga. Akronymen för utbildningsgrenen ”Vidareutbildning av lärare” är VAL. Den vänder sig till obehöriga lärare i skolan och förskolan. Utbildningen, som bedrivs på deltid, omfattar beroende på de studerandes

förkunskaper upp till 120 högskolepoäng. Ytterligare en lärarutbildning som har kommit till de senaste decennierna är ledarskapsprogrammet *Teach for Sweden*. Programmet innebär att personer har ämneskunskaper men ingen pedagogisk utbildning, läser in lärarutbildningen på distans samtidigt som de arbetar på en skola. Till skillnad från övriga KPU utbildningar har denna utbildning (som kallas specialutformad KPU) ett ökat fokus på ledarskap bland annat genom ha mentorsskapsutbyte med ledare från olika branscher.

Läraryrkets status för skolresultaten

Läraryrkets status och roll för skolans framtida utveckling behandlades i flera utredningar under 2008 (se exempelvis SOU 2008:109, SOU 2008:27 och SOU 2008:52). I utredningen *Legitimation och skärpta behörighetsregler* var det framförallt möjligheten att höja de svenska elevernas kunskaper genom att öka lärarnas kompetens som dryftas. Problemet med vad man såg som en sjunkande tilltro till professionen hoppades också kunna lösas genom en lärarlegitimation. Argumentet lärarkårens minskade status är värd att stanna upp vid då det allt som oftast kommer upp till diskussion. Uppfattningen gällande yrkets utveckling stämmer dock bara in på vissa grupper av lärare. Det vill säga en kvinnliga småskollärarinnor har till följd av förändrade utbildningsmöjligheter fått en ökad status, medan en manliga gymnasielärare i ett naturvetenskapligt ämne har sett statusen sjunka.

I utredningen jämfördes även den svenska skolans utveckling med andra länder, och då framförallt Finland. Just finska lärares starka ställning och höga status diskuterades som en anledning till de finska elevernas goda resultat i PISA som man menade berodde på att de finska lärarna var väl ansedda och anses hålla en god utbildningsstandard. Vidare ansågs dels kraven vara högre på lärarutbildningen i Finland, dels verkar de finska lärarna ställa högre krav på eleverna både vad gäller uppförande och prestationer. Utredningen tog också upp några andra fördelar med det finska utbildningssystemet: de finska nationella läroplanerna var tydligare utformade och det förekom inte heller någon statlig kontroll i form av t ex inspektion och nationella prov. Detta sammantaget medförde, enligt utredningen att lärarna i Finland har ett större handlingsutrymme att utforma sina lektioner utifrån sina kunskaper, i Finland än i Sverige. För att få svenska skolan på fötter igen ansågs det därför vara viktigt att införa en lärarlegitimation och ökade karriärvägar för lärare. Förutom att det skulle leda till bättre studieresultat så var förhoppningen också att lärarkårens status skulle öka vilket i sin tur skulle kunna medföra att fler sökte sig till lärarutbildningen. Efter fler års diskussioner och olika utredningar kom så beslutet 2011 om en lärarlegitimation och två år senare beslutades också om karriärsteg för lärare. Motiven för att införa karriärtjänsterna var dels att göra läraryrket mer attraktivt, dels att läraryrkets professionalism i forskning hade visat sig vara avgörande för elevernas studieresultat. Förstelärare- och lektorsreformen regleras i *Förordning (SFS 2013:70) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärvägar för lärare*. Däri står det att den som vill bli förstelärare behöver vara legitimerad lärare som också

har minst fyra års arbetslivserfarenhet som lärare och har fått goda vitsord om sin undervisning som har lett till ökade studieresultat för eleverna. Förutom legitimationskravet och minst fyra års undervisningserfarenhet är avlagt doktorsexamen ett kriterium för den som vill bli lektor.

Vidare karriärvägar efter examen

Argumentet att lärarutbildningen har en viktig roll i formandet av framtidens skola stämmer, men att förändra lärarutbildningar har dock ett långsamt genomslag i skolans utveckling. Detta eftersom personalomsättningen är långsam vilket innebär att en ny utbildning knappast får ordentligt genomslag förrän ett par decennier senare. I dag tals det därför allt oftare om att lärarutbildningen bör ses som första steget i en fortsatt kompetensutveckling. Utbildning ska ha lagt grunden till det kommande yrkeslivet, men genom den variationsrikedom som finns dels mellan skolor och förskolor, dels beroende på geografiska och ekonomiska förutsättningar behöver det finnas möjlighet till fortsatta studier. Ett annat argument är att i takt med samhället och därmed skolan förändras behövs också lärare nya kunskaper. Ytterligare ett argument har varit att för att stärka skolans yrkeskårers autonomi och status behöver lärare och skolledare vidareutbildas. Av det skälet har ett förslag lagts fram att införa ett professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare. Exakt hur programmet kommer att se ut är i nuläget inte klart, men en tanke som har diskuterats sedan förslaget om ett professionsprogram först presenterades av Skolkommissionen tycks vara att bygga en mer gemensam karriärväg och bred yrkesidentitet för skolyrkena. I utredningen *Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares och rektorers professionella utveckling* framgår det att man satte starkt tilltro till att professionsprogrammen skulle möjliggöra en dialog mellan skolyrkena kring vad som bäst tillförsäkrar ”eleverna den bästa undervisningskompetensen och hur en likvärdig skola av högsta kvalitet säkras” (SOU 2018:17, s. 131). Därefter har Skolverket fått i uppdrag att utveckla och administrera det nationella professionsprogrammet för rektorer, lärare och förskollärare.

I Skolverkets rapport om professionsprogrammet framgår det att en viktig utgångspunkt handlar just om kompetensutveckling och att det till programmet ska knytas meritieringsnivåer. Meriteringen kan sedan kopplas till karriärsteg som i sig kan leda till tjänster som förstelärare eller lektorer. Bristen på karriärstegsmöjligheter inom skolan har som sagt tidigare diskuterats och måhända kan professionsprogrammet när det väl har satt igång leda till att skapa flera möjligheter till karriär. Samtidigt, när förslaget om ett professionsprogram presenterades menade flera remissinstanser att det var oklart i vilken utsträckning yrkesorganisationerna överhuvudtaget skulle komma att ha inflytande över programmet. När nu Skolverkets förslag har presenterats är det tydligt att frågan hur mycket av kunskapsinnehållet för meritering som faktiskt skolprofessionerna själva kommer att ha inflytande över är en fråga som fortsatt behöver diskuteras. Det är inte självklart att det är de

professionellas behov av fortbildning som står i fokus, utan mer sannolikt att det (återigen) är staten, genom Skolverket, samt huvudmännen, som kommer att styra vad det är för kompetenser som framtidens skolprofessioner anses behöva.

Läroplaner från 2000

Från 1994 fram till 2011 var det 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo94) som gällde för den svenska grundskolan. En ambition i förarbetena till Lpo 94 var att samla samtliga fyra skolformers läroplaner, det vill säga grundskolan, sameskolan, dåvarande särskolan, och specialskolan, i ett gemensamt dokument. På det sättet ville man visa att alla elever, oavsett skolformplacering, omfattades av samma nationella läroplansmål. Skillnaderna när det gällde kunskapsinnehåll och ämnesmål skulle framgå av kursplanerna. Denna linje bröts i och med införandet av de nya läroplanerna 2011 (Lgr11).

Den särskilde utredaren Leif Davidsson hade som uppgift inför Lgr11 att ta fram förslag på dels hur en ny läroplan skulle kunna se ut, dels hur målen i kursplanerna skulle kunna bli tydligare. När det gällde förändring av läroplanen ansågs det arbetet som så omfattande att det inte skulle kunna ske inom ramen för utredningsuppdraget. När den nya läroplanen för grundskolan presenterades var det dock relativt små förändringarna jämfört med Lpo94. I huvudsak hade *mål att sträva mot* blivit mål i några fall kompletterade med de tidigare målen att uppnå. När det gällde kursplanerna var förändringarna desto större. Här föreslog utredaren att mål att uppnå liksom mål att sträva mot skall ersättas av en måltyp och att kunskapskrav skall formuleras för varje ämne. Ett av skälen till dessa åtgärder var att lärarna enligt utredaren hade svårt att förstå främst de abstrakt formulerade målen att sträva mot. Av det skälet ansågs det viktigt att när mål att uppnå försvann tydligare förmedla vad eleven skulle lära sig på något annat sätt. Davidsson lanserade i utredningen begreppet ”kunskapskrav”. Dock utan att ge några mer djuplodande resonemang om de eventuella signaler ett sådant begreppsbyte skulle kunna ge. Utbildningsdepartementet sökte förtydliga det genom att skriva: ”Det skall löna sig att plugga och det skall löna sig att vara flitig. Fler steg i betygsskalan gör det lättare att höja betyget genom att man lägger in en extra växel” (Utbildningsdepartementet, 2007). I Lgr11 kom varje skolform att ha sin egen läroplan, dvs. grundskolan, sameskolan, särskolan och specialskolan fick var sin styrdokument. Flera remissinstanser motsatte sig en sådan uppdelning, däribland tunga instanser som Skolverket, Socialstyrelsen, Handikappförbundens samarbetsorgan och Handikappombudsmannen. Socialstyrelsen framhåller att skilda läroplaner för särskolans respektive grundskolans elever skulle kunna ställa till problem för inkluderingssträvanden och försvåra samundervisning.

Den nuvarande gällande läroplanen (Lgr22) skiljer sig från Lpo94 och Lgr11 genom att man har försökt rensa upp bland de många betygskriterierna som har styrt den svenska skolan sedan 1994. För att visa på betydelsen av goda ämneskunskaper betonas fakta och förståelse

mer i den nuvarande läroplanen än de två tidigare. Av det skälet infördes också nya bestämmelser gällande betygsättning. I Lgr22 har även kunskapsområdet sex- och samlevnad tydliggjorts och bytt namn till sexualitet, samtycke och relationer. Ytterligare en förändring från Lgr11 är att man har förtydligat formuleringar om trygghet och studiero.

Därefter har en ny utredning lagt fram ett förslag på ytterligare förändringar av läroplanen. I betänkandet *Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande* (SOU 2025:19) skrivs det fram att den tidigare betoningen på individualisering och anpassning behöver stävjas, istället behöver man sträva emot att fler elever ska kunna följa den ordinarie undervisningen. Därutöver behöver lärarnas status stärkas enligt utredningen har elevernas och vårdnadshavarnas inflytande i skolan fått som konsekvens att lärarnas roll nedtonas allt för mycket. Det är ju trots allt så att det är lärarna som ansvarar för undervisningen och ska se till att eleverna får de kunskaper som samhället förväntar att skolan ska ge dem. Förslaget som presenterades i februari 2025 ligger väl i linje med såväl förslaget om en tioårig grundskola och den nya lärarutbildningens fokus på elevers kognitiva utveckling. Sammantaget går det alltså se att statsmakterna genom att lägga förslag både gällande förändringar i lärarutbildningen, i kunskapsinnehållet och i läroplanen åter försöker vrida utbildningspolitiken i en annan riktning. Hur det kommer bli och om dessa förslag sammantaget kommer leda till bättre kunskapsresultat och att läraryrkes attraktionskraft ökar får framtiden utvisa.

Sammanfattning

”Ert utbildningssystem i dag är er ekonomi i morgon”, sa Andreas Schleicher från OECD under Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om PISA-undersökningen i februari 2014 (Rapport från riksdagen 2013/14:RFR12). Vikten av att ett land har goda utbildningsresultat när ekonomin blir allt mer global och den internationella konkurrensen ökar, är något som också flera av policydokumentet som jag har behandlat i denna text tar upp. Sammantaget går det att se att man från staten sida ser det som att en hög kunskapsnivå bland befolkningen är en konkurrensfördel för Sverige som nation. Av det skälet har de sjunkande resultaten i kunskapsmätningarna de senaste två decennierna i framförallt matematik och naturvetenskap varit en ständig källa till bekymmer. För att råda bot på detta har framförallt lösningar för att komma till rätta med de försämrade ämneskunskaperna försökt lösas genom tydligare krav, ökad trygghet och studiero. Men ingen skola utan utbildade lärare och därmed har fokus också lagts på förändringar av lärarutbildningen, vidareutbildning och karriärvägar för redan yrkessamma lärare. Göra läraryrket attraktivt och höja läraryrkets status bland annat genom kraftigt högda lärarleöner och ökad frihet för de professionella ses således som det viktigaste verktyget för att öka elevernas kunskapsresultat.

Referenser

- Alvehus, Johan, Eklund, Sanna & Kastberg, Gustav, *Lärarkåren och förstaläraren. Splittrad, stärkt och styrd profession*, Studentlitteratur, Lund, 2019.
- Baltzer, Charlotte, *Lärarlegitimation som facklig professionsstrategi : En analys av den svenska legitimationsreformen som argument för lärares (re)professionalisering*; Åbo Akademi University Press, Åbo, 2020.
- Bertilsson, Emil, Lärarutbildning”, Larsson, Esbjörn & Westberg, Johannes (red.), *Utbildningshistoria: en introduktion*, Studentlitteratur, Lund, 2024, s. 193-215.
- Klingvall, Maj-Inger & Samuelsson Pramling, Ingrid, *Den moderna förskolan. Från en kvinnofråga till en samhällsfråga*, Liber, Stockholm, 2022.
- Lgr11, *Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet*, Skolverket, Stockholm, 2011.
- Lgr22, *Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet*, Skolverket, Stockholm, 2022.
- Lilja, Peter, *Negotiating Teacher Professionalism. On the Symbolic Politics of Sweden's Teacher Unions*, Malmö högskola, Malmö universitet, 2014.
- Lpo94, *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet*, Skolverket, Stockholm, 1994.
- Lundgren, Ulf P., Säljö, Roger & Liberg, Caroline, *Lärande, skola, bildning. Grundbok för lärare*, Natur & Kultur, Stockholm, 2020.
- Persson, Magnus, *Utbildningskontraktets villkor – utbildningsförlopp på en förändrad gymnasielärarutbildning*; Lunds universitet, Lund, 2016.
- Prytz, Johan, Framing for Success: Governance of Swedish School Mathematics, 1980–1995, *Nordic Journal of Educational History*, 7 (1), 2020, s. 3-32
- Prytz, Johan & Ringarp, Johanna, ”Local Versus National History of Education. The Case of Swedish School Governance, 1950–1990,” i McCulloch, Gary, Goodson, Ivor & González-Delgado, Mariano (red.), *Transnational Perspectives on Curriculum History*, Routledge, London, 2019, s. 134– 35.
- Rapport från riksdagen 2013/14:RFR12, *Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om PISA-undersökningen*, Riksdagstryckeriet, Stockholm, 2014.
- Regeringens proposition 1999/2000:135 *En förnyad lärarutbildning*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 2000.
- Regeringens proposition 2009/10:89, *Bäst i klassen - en ny lärarutbildning*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 2010.

- Regeringens proposition 2022/23:54, *Nationellt professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 2023.
- Regeringens proposition 2024/25:1, *Budgetpropositionen för 2025*, Finansdepartementet, Stockholm, 2024.
- Regeringens proposition 2024/25:143, *En tioårig grundskola*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 2025.
- Ringarp, Johanna & Nihlfors, Elisabet, *Styrning och ledning av svensk förskola och skola*, Gleerups, Malmö, 2024.
- Ringarp, Johanna & Parding, Karolina, "I otakt med tiden? Lärarprofessionens ställning sett via lärarutbildningens utveckling i Sverige, 1962–2015", i Buchardt, Mette, Larsen Eckardt, Jesper & Baden Staffensen, Karoline (red.), *Uddannelsehistorie 2017, Professionerne og deres uddannelser*, 51. årsbog fr Selskabet for Skole- og Uddannelsehistorie, København, 2018, s. 49-68.
- Ringarp, Johanna & Rönnström, Niclas, "Är rektorsyrkets en yrkesprofession eller en organisationsprofession, och vad gör det för skillnad?", i Ahlström, Björn, Berg, Gunnar, Lindqvist Håkansson, Marcia & Sundh, Frank (red.), *Att jobba som rektor. Om rektorer som professionella yrkesutövare*, Studentlitteratur, Lund, 2021, s. 79-90.
- Ringarp, Johanna & Waldow, Florian, "From silent borrowing' to the international argument – legitimating Swedish educational policy from 1945 to the present day", *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 2016:2, <http://dx.doi.org/10.3402/nstep.v2.29583>.
- Schneider, Jack, "Marching Forward, Marching in Circles: A History of Problems and Dilemmas in Teacher Preparation", *Journal of Teacher Education*, 69 (4), 2018, s. 330-40.
- SFS 2013:70, *Förordning (2013:70) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare*.
- SFS 2021:1335, *Förordning (2021:1335) om utbildning till lärare och förskollärare*.
- Skolverket, *Redovisning av uppdrag om ett nationellt professionsprogram*, Dnr: 2024:1474 Skolverket Stockholm, 2024.
- SOU 2007:28, *Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan - Förslag till nytt mål- och uppföljningssystem*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 2007.
- SOU 2008:27, *Framtidsvägen - en reformerad gymnasieskola*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 2008.
- SOU 2008:52, *Legitimation och skärpta behörighetsregler*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 2008.
- SOU 2008:109, *En hållbar lärarutbildning*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 2008.

- SOU 2016:38, *Nationella målsättningar och utvecklingsområden för kunskap och likvärdighet*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 2016.
- SOU 2017:35, *Nationell strategi för kunskap och likvärdighet*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 2018.
- SOU 2018:17, *Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares och rektorers professionella utveckling*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 2018.
- SOU 2021:33, *En tioårig grundskola – Införandet av en ny årskurs 1 i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 2021.
- SOU 2024:81, *Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad lärarutbildning*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 2024.
- SOU 2025:19, *Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 2025.
- U2021 /00301 Promemoria *Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan*, Utbildningsdepartementet, Stockholm, 2021.
- Åstrand, Björn, ”Svensk lärarutbildning – en akademisk professionsutbildning med förhinder”, Elstad, Eyvind (red.). *Lærerutdanning i nordiske land*, Universitetsforlaget, Oslo, 2020, s. 90-122.